

Kutas József

ÁTVÁLTOZÁSOK

„A rőtsapkás pór aligha terád
Gondol, míg néz a völgyeken át...”

(Ralph Waldo Emerson:
Egy és minden)

Átvágni a nyári napfénycsatakos, tág mezőn sem volt semmi munka, ám a hallgatag fenyveserdő kaptatói csaknem meghaladták az erejét. Minden lépés kinszenvedés volt, minden lélegzetvétel emberpróbáló feladat. A férfi nem értette, mi történik vele, s mivel nem értette, ellene sem tudott tenni semmit.

A rét, az erdő egyetlenegy, forrón hömpölygő fájdalomba sűrűsödött, ami olyan intenzív volt, mint egy pisztolylövés vagy a villámcsapás. Mégis ment, vánszorgott tovább. Hovatovább kezdte tisztelni a csigát, a teknősbékát azért a türelemért, amely felülírja az elme jól kimódolt terveit, és a saját tempója szerint alakítja át a világot. Most, hogy osztozni kényszerült e sorsokban, természetsszerűleg jobban átérezte az eddig ismeretlen állapot előnyeit, hátrányait. Tisztelni tisztelte ugyan, de érteni nem értette. Ha neki a kezdetek óta olyan torz tartással és megalázó poroszkálással megverve kellett volna élnie, ahogyan nem egészen egy napja él, biztosan végzett volna már magával. Alig néhány rövidke órát töltött csupán e szörnyű testbe préselve, de máris úgy érezte: nem bírja tovább; tennie kell valamit, hogy megszabaduljon a gyötető sajnágtól, a kőnehéz gyomortól, a szédüléstől... A legrosszabb az volt, hogy semmiképpen nem tudta felidézni, hogyan és miképpen keveredett ebbe a bizarr helyzetbe; az egyik percben még minden rendben volt, a másokban meg semmi sem.

Tisztán emlékezett a nehéz gerendákból összerótt ház fűszeres szagára, a kislányra és az öregasszonyra – egészen a patakpartig nagyjából tiszta volt a kép. A pataknak olyan hideg volt a vize, hogy összevagdosta a szájpaddlását, a habok csillagokat fröcsköltek, ő előrehajolt – és ekkor, puff, rázuhant a sötétség. Bár, ha kicsit jobban belegondol, már ott sem stimmelt a dolog. De ezzel ráér akkor foglalkozni, ha biztonságos helyre vergődött, ahol kipihenheti magát, és rendet rakhat *odabent*. Most egyelőre a köves útra koncentrált, a lombok hűvös zajára, a fénypettyes erdő zihálására.

Új fizimiskára is szüksége lesz, ha nem akar lépten-nyomon a háta mögé nézegetni, nem követi-e egy árny a múltból; egy árny magas kalapban, melynek karimáját lefelé konyította a legutóbbi vihar, a hátáról meg keresztben duplacsövű flinta lóg, a járása kemény, egyenes, dobol a földön. Egy árny, ami miatt aludni sem tud, csak rohan át a mezőn, anélkül, hogy látna valamit...

Már nincs sok hátra. Az emelkedő végén halványkék folt világított az égboltból kimetszve, és jelezte, hogy az ösvény egy tisztásba torkollik. Igaz, még jókora távolság vár rá, ám, ha addig a tüdeje nem lobban lángra, ha a térde szét nem törik, ha önmaga súlya le nem húzza a toboztörmelékes talajra, nincs más választása, le kell győznie a méterek alattomos hadseregét. Botorkált tovább. Lihegve ette a távolságot. S bár egyre többször förmedt magára, egyre válogatottabb szitkokkal illetve a nagy rakás szerencsétlenséget, akivé lett, nem volt hajlandó feladni. Ide-oda dülöngélt az erdei úton, ami Fagyal, a vadonban élő, magányos orvos kunyhójához vezetett.

– Mázli, hogy ilyen széles az ösvény – dűnnyögte összeszorítva fogait –, mázli, hogy *van*. Fagyal nélkül megdőglének... lehet ám, hogy így is megdőglöm. Au! Ez a gödör meg hogy került ide? Nézz a lábad elé, öregem! Más se hiányzik, mint hogy itt, a világ végén ki-törd a bokádat... – és így tovább.

Bár az út alig emelkedett, úgy érezte, egy láthatatlan létrán mászik felfelé, fel egy nem létező kukoricapadlásra, ahol addig alhat, ameddig csak akar, vagy ameddig hagyják. Húzta már meg magát efféle pókhálós, félhomályos zugokban, és jó volt visszagondolni rájuk – ugyanakkor mégsem. Furcsán kiszáradt a szája. Fémes, szilánkos ízt érzett: mintha köveket ebédelt volna. Nagyot, keserveset nyelt. Nem volt róla meggyőződve, hogy ebédelt-e egyáltalán a közelmúltban. A veríték már rég átáztatta bundáját, amitől sohasem vált meg, vagyis most sem fogja ledobni; az erdő nagy fáin alatt megrekedt a hőség, és az aranyba mártott lombok mesebeli karokként nyúltak utána, a fenyőtűjűk néha belekapaszkodtak a szőrmébe, és húzták-vonták, mint különleges, nyári lidércek... tántorogva bár, de lerázta őket, csoszogott tovább.

Várta már Fagyal, az orvos, aki megszabadítja ettől az állapottól, és – akár a régi szép időkben – újra életet lehel belé valamelyik csudás szerével; ha nem, hát a kalyibában akkor is eltölthet pár napot... ha-csak az Árny nem éri utol.

Vajon mekkora lehet az előnye? Fogalma sem volt. Ahogy mondani szokás, elveszítette a fonalat.

A patak... az a nagy ház, aminek hol mézeskalács-, hol pecsenye-illata volt... a földre szóródott sárga virágok... az emlékek döngve döngicséltek körülötte, míg igyekezett *nem* az Árnynra gondolni. Természetesen nem sikerült. Lehetetlen a semmire koncentrálni úgy, hogy az ember *van*.

Szuszogott, hörgött. Egyik lábat a másik után, lehetőleg az ösvény közepén haladni, és nem lesz semmi baj (ezt hajtogatta, miközben folyamatosan azon járt az esze, mi lehet az Árnnyal).

A gondolat befészkelte magát a homloka mögé, és kettévágta elméjét. Abban a tudatban gyalogolt tovább át az erdőn, hogy (hiszen egyre kevésbé tud parancsolni testének-lelkének), jó úton van a megbolonduláshoz.

Hol Árnny volt, aki komótosan követi *ezt* a botladozó szörnnyeteget, s ügyel, nehogy a kelleténél hamarabb beérje, mert akkor vége a mókának, máskor ismét önmaga, aki a háta mögé pislogva (nem önszántából) bevarázsolja magát az út menti bokrokba... mintha elrabolta volna saját magát. És viszont. Valaki elrabolta őt, miközben nem figyelt.

Lehet, hogy csak képzelődik? Hogy agyára ment a hőség, a nélkülözés? Szó, ami szó, az utóbbi időben alaposan rájárt a rúd. Régi, kedves helyein rúd s ellenszenves idegenek fogadták, akiknek szinte egy szavát se értette; a hajdani cimborák vagy meg se ismerték, vagy mindenféle egykori sérelmekre emlékeztették, akadt, aki holmi nevetséges tartozásokat akart rajta behajtani, és amikor megtagadta a kérést, átnézett rajta, esetleg homályos megjegyzéseket ejtett el bizonyos következményekről. Barátai ellenségekkel változtak. Vagy ő lett ellenséggé a barátai számára? Ha belegondol, az elmúlt hónap egymást követő kudarcok sorozata volt, megannyi zsákutca és gonosz csapda. Ehhez képest egy kis csúszkálás és csetlés-botlás a tobozok meg az alattomosan éles kavicsek között szóra se érdemes. Már-már szórakozás számba megy.

Fagyal kalyibája most a világ legbiztosabb menedékének tűnt fel előtte: a hely, mely bővelkedik ételben-italban, ráadásul csak az találja meg, aki tud róla; olyan, akár egy igazi titok. Ráadásul a doki erdő-mező híres medikusa, ért a lőtt-, a szúrt sebekhez, a mérgezéshez, a hógutához, a fagyáshoz, a fogyáshoz és mindenféle olyan nyavalyákhoz, amelyeknek oka a lélekben keresendő... talán számára is talál írt. Jelenleg neki csak arra van szüksége, hogy a doki megszabadítsa a nehézlégtől, a test ólomsúlyától – és tanácsot adjon, mit kezdjen az életével, azok után, hogy... mi után is? Itt mindig elakadt. Emlékeinek finom szálai ezen a ponton elszakadtak, valami az elméjében elvágta a fonalat:

foltok, színek és benyomások lebegtek egymás hegyén-hátán egy képzeletbeli téli folyó jégtábláiként.

Hopp! Ha nem lett volna elég a bajból, most kapott még egyet, egy újabb figyelmeztetést a sorstól, hogy jó lesz vigyáznia. Figyelme elkalandozott, így sikeresen beletalpalt egy egészséges kökénybokorba, ami messze földön híres hegyes, kampószerűen visszahajló tüskéiről, valamint legendás a vendégszeretetéről. Más körülmények között semmeddig se tartott volna kiszabadítania magát, ám ezúttal nem sikerült. Minél jobban kapálózott, annál jobban beleragadt a szúrós szövevénybe, és hamarosan rá kellett jönnie: nem folytathatja így tovább. Ez nem a fuldokló esete. Neki nem kell csapkodnia meg tempóznia, hogy életben maradjon, épp' ellenkezőleg.

Kicsavarodott testtel vergődött még egy darabig, míg a hasában kivirágzó fájdalom teljes mozdulatlanságra nem készítette. Hevert a növényözöges ágyon, és figyelte, hogy a fenyőtűkön miként akad fenn a fény; a napsugarak narancssárga rétegekben rakódtak le a fakérgen... behunyta a szemét.

A patak... az Árny, a puskával a hátán... a fehér hajú öregasszony, akinek olyan áttetsző-fehér volt a bőre, mint a befagyott patak, amin izgága gyerekek korcsolyáznak... ekkor az emlékek egyetlen érintésre szétporladtak, majd elszálltak, és ő ott maradt, fennakadva a kökénybokor egyenes ágain.

Ebben a pillanatban a galád bokor erősen megrándult, ő pedig megérezte egy másik élőlény jelenlétét a közelében. Mielőtt azonban bármit tehetett volna, a helyzet megoldódott.

– Hé, cimbora – szólította meg az idegen és köhögött. – Bocsánat, kissé meg vagyok hülve. Jól vagy? He? Jól vagy hát?

Fagyal! A jó öreg Fagyal! Hát persze! Ha ő, akkor minden rendben. Biztosan meglátta az úton, hogyan szenved, megszánta, és eléje jött... annak ellenére adott teret a gondolatnak, hogy tudta, a doki a tisztásról nem képes lepillantani a lejtőre. Kizárt dolog. Más itt a magyarázat... ám nem akart vájkálni a valóságban. Örült, hogy megmenekült.

Érezte, amint erős, de óvatos ujjak motoznak a testén, azután a leveleken, majd a tüskék hirtelen elengedték. Szabad volt – legalábbis a kökény miatt egyelőre nem kellett aggódnia. Legközelebb majd vigyázni fog, és a tekintete megelőzi majd a lábát. Persze, ha lesz legközelebb. Nehezen szedte a levegőt, s állapotán az iménti baleset sem sokat segített. Óvatosan a gyomrára tette a kezét.

A doki tovább ügyködött rajta, s ő közben hallotta, hogyan dünynyög magában, érthetetlen mondatokat formál szemrehányó hangon, a maga furcsa dialektusában motyog, hadovál, és közben tépi-hajlítja a rakoncátlan, együttműködésre képtelen gallyakat.

– Beszélj értelmesen – mondta, miután kezdte megelégni az abajgatást, és némi erőfeszítés árán kinyitotta a szemét –, és hagyj abba a rángatást. Kérlek. Nem érzem magam valami fényesen.

Fagyal közvetlen közléről meredt a képébe. Egy fikarcnyit sem változott, mert a manók kívülről nem öregsznek. Ugyanolyan sima, kerek képe volt, mint a múltkor, a fülei elállóak, arányosak, szurokbogársötét szeme kétfelé kancsított. Akinek először volt dolga vele, bizony, hamar hátrafelé kezdett közlekedni Fagyal láttán; időbe telt megszokni őt. Most kissé dühösnek, vagy legalábbis ingerültnek látszott, s miközben lerázta mancsairól a rátapadt növény-ezt-azt, kerülte a pillantását.

Hamar levette tekintetét a manóról, és a tájat tanulmányozta, csupán a miheztartás kedvéért; addig, amíg Fagyal észhez tér, és vagy kerek-perec elárulja, hogyan keveredett a szokatlan erdei útra, vagy kieszkel valami hihető, kedves történetet. Ráért. Most, hogy eljutott a dokihoz, hirtelen úgy rémlett, nincs más teendője a földön; ezzel lezárhat mindent, ami rossz volt... de nem, nem hitte, hogy mindez ilyen egyszerű. A fénycsíkok egy furcsa ablak rácsait idézték az emlékezetébe; megrázta a fejét, és nyögve-lihegve felült. Szédült, és még mindig úgy érezte, figyelik. Pontosabban: hogy ő figyelni saját magát, ezt a torzonborz, alakatlan lényt a tobozok közt ücsörögve, egy hozzájuk hasonló forma, amint rosszkedvűen próbálja tisztába tenni a dolgokat. *S kettejük* mögött, mintegy mellékesen, ott lesett az Árny (tisztán látta fűzöld egyenruháját, keskeny, gonosz arcát, sőt, a kalapdobba tűzött madártollat is), elűzhetetlenül.

– Nem *nézel* ki valami fényesen – szólt Fagyal rekedten. Apró termete ellenére a hangja fenyegető-érdes volt, mint a viharban kidőlő nagy fák robaja. Fagyal rendes szórakozásai közé tartozott rémisztgetni az erdő különféle népeit: elrejtőzött egy gödörben, vakondtúrásban, mókusodúban, és rá-ráripakodott egyik-másik, jobb sorsra érdemes erdőlakóra, aki pechére a közelébe tévedt. Igaz, néha megkergette egy vaddisznó, medve vagy farkas, azonban Fagyalra senki sem tudott haragudni – senki sem tudhatta, mikor szorul a segítségére.

Miközben a doki mókás gaztetteit idézte maga elé, a megnyitott elmeszakaszon más emlékek is befurakodtak; a fura főkötős öregasszony

mellett az a kislány (hogy is hívták), akit a sárga virágos rétre terelt... Fagyal erősen oldalba bökte.

– Nem maradhatunk itt, cimbora. A fának is szeme van... tudsz róla, hogy égen-földön, sőt még a föld alatt is téged keresnek? Hogy az erdő apraja-nagyja miattad szaladgál egész nap inaszakadtáig? He? Mibe keveredtél már megint? Jutalmat tűztek ki, hallod? Esküszöm, ha nem húztál volna ki néhányszor a pácból, ha nem segítettél volna a szűkös időkben egy kis bárány-, meg csirkehússal, fontolóra venném, hogy... – Fagyal hatalmasat legyintett. – Szóval? Mit csináltál?

Nem válaszolt. Megérintette a hasát, mely kemény volt, akár a kő, és megpróbált kicsúszni a doki vonzaskörzetéből; forgott vele a világ. Mi történhetett? Mi történhetett, amiről ő alig-alig tud valamit? Valami óriási és iszonyú dologról lehet szó, ha – Fagyal szerint – mindenki őt keresi (egyelőre nem kergetik), s félő, hogy kiközösítik majd... De nem ezt akarta? Új életet kezdeni egy másik életben? A barátai tehát ezért fordultak el tőle, ezért változtak meg... feljajdult.

A déli nap dörömbölt az erdő fedelén. Lángnyelvek söpörtek végig a fák között, s az árnyszemetet annak rendje s módja szerint eltüntették a gyökerek közt. Felszisszent.

Fagyal föléhajolt, és elhúzta ökölbe szorított kezét a gyomra elől (nem ment könnyen).

– De most a legfontosabb, hogy lábra állítsalak téged. Ki kell szednem innen a köveket, mielőtt nagyobb bajt okoznak. Nem mondom, hogy nem fog fájni... de hidd el, megéri. Meg fogod majd köszönni, ha túl leszünk rajta.

Ezredvég, 2023/1.